

Українська граматка.

ВИДАВНИЦТВО ВІК.

УКРАЇНСЬКА
ГРАМА́ТКА

ДО НАУКИ
читання й писання.

Зложив Б. Грінче́нко.

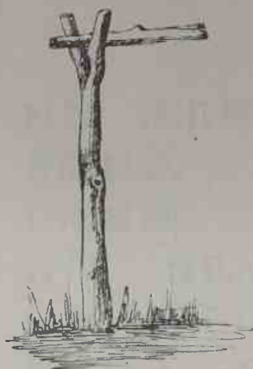
У Київі, 1907.

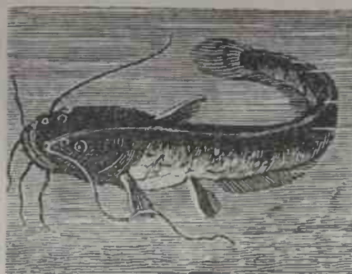
З друкарні И. И. Чоколова. Фундуклеевська № 22.

1.

ОСА

соха **сом** **лом**

Оса. Ох. Соха. Сом. Мох. Хома. Мама. Лом. Сало. Ласо. Солоха. Солома. Масло. Смола.

Мама лама. Мама ламала. Мама маха. Мама махала. Хома лама. Мох сох. Солома сохла. Солоха слала. Хома маха ломом.

2.

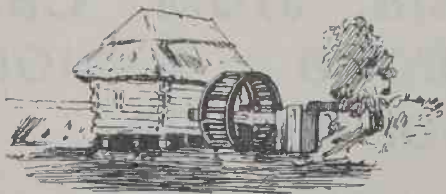

ОСИ

Ми. Мило. Сила. Хима. Лихо.

Хима лама. Хима ламала. Ми ламали. Мама мила. Хима мила Хима милила. Мама милила милом. Ми мили. Ми милили. Хима махала. Ми махали. Солоха солила. Хима солила сало. Соли масло. Мало соли. Ми лили. Хима лила.

3.

МЛИН

Сон. Лан. Син. Сини. Сни. Сосна. Сосни. Соснина. Слина. Ослони. Малина. Лин. Млин. Лини. Млини. Сани. Солонина.

Сосна сохла. Сосни сохли. Хима налила. Ми носили. Ми наносили. Ми наносили соломи. Мама намилила милом. Солонина солона. Млини мололи.

4.

РАЛО

Сир. Мир. Роса. Рало. Рана. Нора. Хмара. Сарана Роман. Мари. Хмари. Хмарина. Орина. Марина. Орли. Хмарно. Храм.

Ми орали. Ми орали ралом. Малина росла. Орина росла. Сосни росли. Орина носила. Марина носила Романа. Орина солила сир. Орина лила масло на сир. Марина мила Романа милом. Роман лама сани. Марина насолила нам сала.

5.

муха

Ум. Сум. Мур. Мури. Муха. Мухи. Хура Луна. Руно. Мул. Смух. Рух. Улас.

Марина слуха. Хмара насунула. Солома суха. Руно сохло. Хима махнула на муху Орина слухала Марину Мама нахилила сосну. У нас мало сиру. Хима махала на осу. Орина на храму Луна лунала. Мама сумна. Марина носила солому. Мама умила Хому

6.

лапа

Пара. Липа. Пан. Ропа. Пасмо. Пола. Порох. Порон. Пил. Пилип. Липина. Снопи. Пух. Лопух. Спина. Опанас. Просо.

Пилип пас. Орина пасла. Хима прала. Марина полола. Ми писали. Липа росла. Марина пила. Хима спала на полу. Ми носили снопи. Мама посолила солонину. Лопух посох. Мама послала Опанаса по солому. Ми прохали у мами сала. Упала роса на просо. Солоха попалила солому. Ми поламали сани.

7.

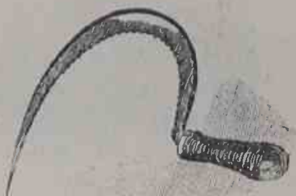
Сіно

Сіно. Сіни. Ніс. Ліра. Поліно. Міра. Міх. Сміх. Ріпа. Піл. Хрін. Сніп. Ослін. Пісні. Паслін.

Сіни. Сини. Оси. Осі. Ліс. Лис. Пил. Піл. Ліси. Лисі. Сіла. Сила.

Липа і сосна росли у лісі. Мама сіла на піл, а ми посіли на ослоні. Роман приніс Марусі малини. Орина і Хима пололи ріпу. Муха сіла Марусі на ніс. Сарана упала на полі. Улас приніс нам сніп проса. Орина списала пісні у Марусі. Просо поспіло. Ми мололи у млині. Опанас уніс ослін у сіни. Мама послала Орисі на полу. Сліпа Марина упала. Химі сміх, а Орисі лихо. Хома і Пилип поламали ліру. Ліси поросли.

8.

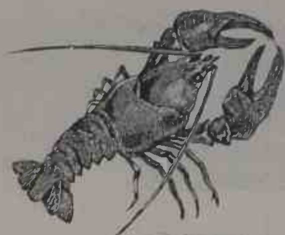

СЕРП

Море. Поле. Село. Перо. Орел. Семен. Ромен. Помело. Олена. Перепел. Папір. Серп. Плесо. Осел. Перина. Селех.

Перепели полинули у поле. Понесу Хомі сиру У Олени нема пера Семен несе сіно. Роса упала на поле. Олена мела сіни. Марина писала пером на папері У мене нема серпа. Принеси мені серп. Орина спала на перині. У Семена нема паперу Семен меле у млині. Неси мені соли. Олена поламала серп. Ми поламали перо. Сарана полинула у поле. Ми махали на сарану і палили солому. Семен принесе нам сону Перенеси ослін у сіни. Перепели сіли у просі.

9.

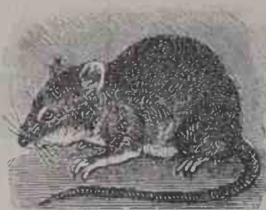

РАК

Мак. Сак. Сік. Лік. Унук. Неук. Пісок. Пролісок. Око. Коса. Коні. Комарі. Комаха. Колосок. Копа. Колесо. Молоко. Кора. Кара. Калина. Осока. Осика. Рука. Лука. Сорока. Наука. Пасіка. Миска. Ріка. Спірка. Мірка. Колиска. Кум. Кума. Купа. Купка. Кулі. Кухлі. Сокира. Сокіл. Кілок. Покіс. Крило.

Косарі косили сіно. Комарі кусали Химку, а Химка плакала. Оксана пила молоко. Опанас у нас коні пас. Оса укусила Кирила. Сорока махнула крилом. Прокіп і Параска склали сіно. Ми купили сокиру. На скелі ріс мох. У лісі росли проліски. На покоси упали роси. Ми купили пасіку. Калина росла у лісі. На липі кора і на калині кора. Сорока скакала на липі. Олекса і Кирик склали снопи у копи. Максим і Марко скосили просо. У нас у коморі склали коси і колеса. Меланка насипала у миску молока.

10.

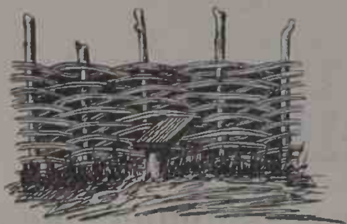
миша

Куліш. Кіш. Спаш. Шар. Шана. Шапка. Миша. Холоша. Каша. Кошара. Шум. Шило. Шина. Машина. Кошик. Мішок Кашка. Кішка. Мишка. Мушка. Комашка. Лемішка. Шрам. Шнур. Шпаруна. Шпориш. Шкура. Шкурка Пшоно. Шипшина. Шпак.

Карпо шука шапку. Наше село мале. Оксана пішла на поле. Кішка принесла мишу. Меланка насипала у мішок пшона. Ми купили лоша. Оленка насушила малини. Усип у кошик сушену малину. Оксана шила. Наші коні у спашу. Олена напише нам на папері. Шипшина коле у руки. Максим і Карпо сплели кошару. У нас на колесі лопнула шина. Шпаки сіли на липу. Упала шпаруна.

Мама послала Олену по пшоно. Олена принесла пшоно. Мама помила пшоно на кашу. Смашна наша каша.

11.

ПЕРЕЛАЗ

Мороз. Полоз. Заніз. Замок. Запаска. Залоза. Лоза. Казан. Коза. Козак. Зорі. Залізо. Зерно. Озеро. Зозулі. Розум. Зіма. Зірка. Казка. Кізка. Замазка.

Марина мазала сіни. Химка заснула на полу. Параска упала на порозі. Марко зліз на перелаз. Меланка порізала руку серпом. Марина запорошила око. Лоза росла у лузі. Олена поморозила руки на морозі. Коза поламала лозу. Мама замкнула сіни залізним замком. Зірка зазоріла. Орина прала на озері. Оксана не зна пісні. Параска зашила Олексі шапку. Зазеленіли ліси. Рак уліз у сак. Ми пішли пішки. Пішки нема замішки. Кому смішки, а кому слізки.

Олена казала казку. Оксана з Марком слухали казку. І мала Хима слухала з ними.

Коза — кози. Замок — замки. Зірка—...
Лоза —... Озеро—... Мороз ... Казка—...
Перелаз—... Заніз—... Запаска—...

12.

ніж

Саж. Жар. Сажа. Рожа. Жарина. Кажан. Пужално. Жорна. Ріжок. Жук. Жупан. Кожушина. Жир. Хижина. Сніжина. Ожина. Пожежа. Ложка. Книжка. Жоржина.

Максим ріже ножем сало. Параска полила рожу. Жала Марина на полі. Нажала Марина сім кіп. На межі зросла ожина. Ложка упала з рук. Помаж хижку з окола. Жарина упала на руку Марусі. Пожежа спалила село. Орина умазала у сажу ніс. Ми сплели саж з лози. Кожна коза з ріжками. Жуки сіли на ожині. Пишно росли шипшина і жоржина. Сарана пожерла усе на полі. Олена положила пужално на приспі. У Панаса книжка у руках.

Прохала мама Олену: „Унеси мені кожушину з хижки!“ Олена унесла кожушину. Каже мама: „Замкни хижку залізним замком!“ Олена пішла і замкнула хижину.

Кажани—кажан. Жупани—... Жуки—... Сніжини—... Ложки—... Книжки—... Рожі—.. Ріжки—... Ножі—... Ніжки—...

13.

ріг

Шаг. Посаг. Луг. Плуг. Пиріг. Поріг. Галка Галушка. Нога. Слуга. Пуга. Гак. Книга. Гора. Горе. Горох. Голос. Голка. Гуси. Гуска. Роги. Ноги. Пороги. Гілка. Гірка. Рогіз. Глина. Гроза. Гроші. Грак. Груша. Грім.

Горох ріс на полі. Пішли сніги,—уже зіма. Гуси поринали на озері. Ми зорали наше поле плугом. Сніги лежали узімку на горах. Горпина ззіла пиріг. На пужалні нема пуги. Гарасим приніс рогозу. Ми покупили гарні залізні плуги. Усип у миску галушок. Рогіз ріс на озері купами. Хима урізала ногу. Насунули хмари, загреміли громи. У галушках нема сала. У нас каша гірка. Граки полинули угору. Галка сіла на гілку. Груші поспіли.

Горпина роспорола на кілок кожушину. Купила Горпина голку, сіла і зашила кожушину. Зашила погано, голку поламала, а сама заплакала. Оксана усе попорола і зашила гарно.

Книга — книги. Голки — голка. Гілки—...
Груша— . Плуг—... Роги—... Пироги—...
Галка—... Галушка—... Гори—...

14.

ХАТА

Кіт. Хомут. Тин. Мати. Хатина. Тирса. Літо. Сито. Злото. Жито. Корито. Путо. Рута. Тато. Лата. Терен. Степ. Туга. Копито. Тіло. Стіна. Латка. Хатка. Місто. Сітка. Плітка. Клітка. Капуста. Пташка. Сестра.

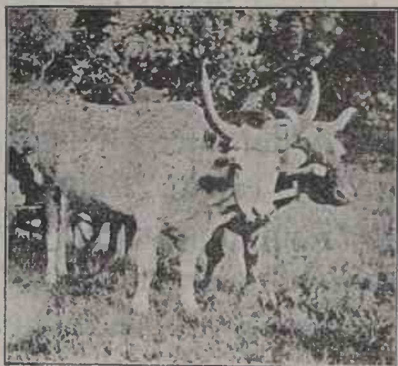
Мати гукала Степана. Тарас та Трохим склали стіг сіна. За тином росте жито. Петро пута коні путами. Гуси пили з корита. Росте терен коло хати. У нас гарна хата, а коло хати коморі і кошара. У Харитини спина у глині. Тато скосили жито, а просо ні. Заплети тин отам коло перелазу. Тирса росте на степу. Пташки полетіли у ліс. Матері ні купити, ні заслужити. Трохим копатиме на капусту.

Лепестина митиме ложки. Прилетіла сорока, сіла коло потока. Сестра прохала у Петра терну. У мене кожушина—лата на латі.

Мала Оксана різала ножем сало. Не уміла різати та урізала руку. Заплакала Оксанка, кинула ніж та і каже: „Ніж не зна шо різати: сало, а не руку".

Пташка летіла—пташки летіли. Сітка лежала—сітки... Груша поспіла—... Клітка упала—... Терен ріс—... Жито шуміло—... Ломака тліла—... Кожушина гріла—... Сорока лтала—... Сестра розуміла—...

15.

ВОЛИ

Рів. Став. Вал. Вапна. Пава. Лава. Сова. Мова. Слива. Нива. Полова. Основа. Голога. Кропива. Полтава. Трава. Волос. Ворог. Ворота. Пиво. Слово. Вино. Половина.

Весна. Весло. Веретено. Веселка. Віл. Віз. Сваха. Кавун. Шахва. Журавлі. Квітка. Свитка.

Іван писав літери. Василина заснула на лаві. Тарас віз сіно на возі. Половина нашого сіна помокла. Свині порили нашу моркву. Северин пішов шукати весло. Весна красна квітки принесла. Іван запріг воли у віз. Уже оснувала мати основу,— ткатиме полотно. Виросла пишна квітка коло хати. Ковалі кували ухналі. Наша мова—не полова. Не росте на ниві слива, а все жито.

У лісі.

Ми пішли у ліс. Ішли лісом і рвали квітки. У траві зашелестіло. Ми стали. Зашелестіло знову. Нам стало страшно, і ми повтікали у хату. Кажемо матері: „Мамо, у лісі вовк шелестів“. Мати нам сказали: „То не вовк, а може миша. А вам уже і страшно!“

Сливи поспіли—слива поспіла. Трави зеленіли—трава... Воли ревли—... Квітки пахли—... Кавуни росли—... Свитки нагріли—... Жита жовтіли—... Весла упали—... Вози рипіли—... Метелики літали—...

16.

ЖАБА

Зуб. Зуби. Бик. Билина. Буз. Булава. Баба. Бабак. Жаба. Риба. Рибалка. Баран. Верба. Собака. Забавка. Борона. Робота. Болото. Берег. Береза. Бір. Бік. Білка. Білок. Шибка. Бублик. Срібло. Кобза. Брат. Брови

Кобзарі грали на кобзах, а лірники на лірах. На небі веселка. У сестри білі зуби. Виросла в полі билина. Рибалка наловив багато риби. Терен, терен коло хати, та нікому обірвати. Зелена верба нахилила віти. Лізла жаба з болота. Стара баба казала нам казки. Сестра просила бублика. Багато говориш,—мало зробиш. Буз гарно пахне. Наш собака стереже хати. Без вола хата гола. Боже, поможи, а сам не лежи. Хто в тебе камінем, ти в того хлібом. Коли б не мужик та не віл,—не було б панів.

Мурашка та голубка.

Мурашку вітер заніс у озеро. Мурашка потопала. Голубка кинула на озеро гілку. Мурашка злізла на гілку, обсохла і вилізла на сухе.

Парубок хотів уловити голубку. Він роскинув сітку і накрив голубку. Мурашка укусила парубка за руку. Парубок скрикнув і пустив сітку. Голубка полетіла.

Зуби боліли—зуб болів. Билина росла—билини... Баби гомоніли—баба... Жаба скакала—жаби... Верби зеленіли—... Бік болів—... Брати грали—... Собака гавкав—... Рибалка ловив—... Бори шуміли—...

17.

ДЕРЕВО

Пуд. Рід. Брід. Голод. Город. Дим. Дині. Будинок. Дерево. Дуб. Дуга. Думка. Дубок. Душа. Одуд. Дорога. Дошка. Рада. Порада.

Борода. Біда. Вода. Колода. Діло. Діжа. Діжка. Дід. Дівка. Діти. Удка. Дудка. Кладка. Грудка. Дрова. Дріт. Дніпро.

Дніпро—велика ріка. Добре роби, добре і буде. Коли розум, тоді і хліб. Голодному кожна страва добра. Не знавши біди, не матимеш добра. Коли праве діло, то кажи сміло. Хто раз збреше, тому вдруге нема віри. Добре господині, коли повно у скрині. Кожна пригода до мудрости дорога. Там добре, де нас нема. Кожному кривда немила. Золото і в попелі видно. У скупого завсіди по обіді. Догнав—не догнав, а побігти можно. Не доведе горілка до добра.

Галка та голуби.

Голубів гарно годовано. Галка і собі того схотіла. Вона убілила себе у білу глину. Тоді вона полетіла до голубів, мов би голуб. Голуби не пізнали галку і пустили до себе. А вона зраділа, не втерпіла і крикнула. Голуби тоді пізнали галку по голосу і прогнали. Вона полетіла назад до галок. А галки не пізнали, бо вона була біла, і теж од себе прогнали.

Сад—садок. Борода—борідка. Дим—... Риба—... Дорога—... Колода—.. Дід—... Дуб—... Дитина—... Дріт—... Тин—..

18.

РОГАЧ

Сич. Гич. Ніч. Піч. Квач. Орач. Чуб. Чумак. Качур. Чужина. Човен. Чоловік. Чобіт. Чоло. Чад. Круча. Чабан. Чабак. Качан. Качалка. Рівчак. Чагарник. Чересло. Плече. Очерет. Чіп. Очіпок. Мичка. Позичка. Гречка. Сорочка. Швачка. Козачка.

Качка вивела качат на річку. Чабан у степу пасе отару. Леміш та чересло родичі. Шила швачка білу сорочку. Курчата сиділи у кучі. Пливе човен поміж очеретами. Двічі літо не бува. Не кричи, а лучче навчи. Хто зразу дав,—двічі дав. Не бачив гіркого, не побачиш солодкого. Тече річка невеличка, схочу,—перескочу.

Скора робота.

Ходив рак сім літ по воду. Приходе рак додому, став через поріг перелазити, розлив воду та і каже: „Оттаке горе через скору роботу“.

Собака на містку.

Собака ішов через річку містком. Він ніс у зубах шматок сала. Побачив собака себе у воді і подумав: у воді собака з салом. Він хотів забрати і те сало. Він гавкнув і стрибнув у воду. Сало випало з рота і пірнуло в воду.

Коза та вовк.

Коза ходила по скелі. Вовк побачив козу, та не міг туди злізти. Каже вовк: „Іди, козо, додолу: тут буде тобі трава гарна“. Коза каже: „Вовче! тобі не про мене клопіт, а про себе. Не піду до тебе“.

Човен, човник, човничок. Кіт, котик.... Рука, ручка.... Стіл,...,... Віл,...,... Віз,...,... Хата,...,... Хатина,...,... Купа,...,... Колос,...,...

19.

хрущ

Дощ. Хрущ. Гуща. Пуща. Паща. Нехвороща. Щаблі. Щока. Щука. Щупак. Щур. Щетина. Щербина. Щелепи. Защіпка. Щілина. Щітка. Хитрощі. Радощі. Гордощі. Горщик. Борщ.

Защепни на защіпку двері. Хрущі гули над кущами. Дощ ішов уночі. Вищербила тітка горщик. Дівчина позашпаровувала щілини. Висип борщ у миску. Мені пощастило наловити щук. Качка щипала траву. Щури літали над берегом. Навари нам борщу зо щавлем. Хитрощами не довго проживеш. Краще дарувати

ніж брати. Краще придбати, ніж позичати. Защебетала ластівочка під вікном у мене.

Лисичка та орел.

Прохала мала лисичка орла: „Навчи мене, орле, літати!“ Відказав орел: „У тебе нема крил, ти впадеш“. Каже лисичка: „Не впаду! Ти винеси мене високо, тоді пусти!“ Орел забрав лисичку в лапи і поніс угору. Виніс високо, тоді каже: „Лети!“ І пустив лисичку. Лисичка зараз упала додолу. Орел хотів знову нести. Лисичка була вже мертва.

Дощик — дощ. Щічка — щока. Хрущик—... Щучка — ... Щербинка — ... Щіточка — ... Борщик — ... Качанчик— ... Рівчачок— ... Чопик — ...

20.

ціп

Цап. Царина. Циган. Циганка. Цурупалок. Цуцик. Цурка. Церква. Цегла. Цеглина. Цебер. Цокотуха. Ціп. Ціпок. Ціпилно. Ціна. Цілина. Поцілунок. Цівка. Полиці. Лисиці. Полуниці. Суниці. Вівці. Цвіт.

Цап ускочив у город. Цуцик загавкав на циганку. Привезено цеглу мурувати церкву. Молотник одірвав бич од ціпилна. Хлопці пасли в степу вівці. Вітер оббив багато цвіту на вишні. Піди до криниці, принеси відро водиці. Треба доброго плуга, щоб цілину орати. Вівчарі бачили коло царини дві лисиці. Кухлик упав з полиці. Не кажи: ох, кажи: гоц! Ми ще не скосили пшениці. Без праці нічого не буде.

Син та мати.

— Синашу, піди стовчи пшона на кашу!
— Ох, мамо, дуже спина заболіла.
— Синашу, іди снідати кашу!
— А де ж це, мамо, ложка велика?

Що чоловік чув.

Жінка питала чоловіка: „Де це ти був так довго?“ А чоловік каже: „Та на базарі був, новини росказували, так слухав“. Жінка знову спитала: „А що ж ти там чув цікавого?“ Каже чоловік: „Та за народом не доступиш,—далеко було, то не чути“.

Висока церква—високі церкви. Важкий цебер—важкі... Моторна циганка—... Дорога ціна—... Товста цурка—... Ціла сорочка—... Мале циганя—.... Цікава книга—.... Біла стіна—... Висока круча...

21.

лійка

Рай. Гай. Край. Звичай. Чайка. Майка. Чай. Чайник. Війна. Сійба. Війка. Бійка. Куций. Молодий. Гарний. Лій. Рій. Гордій. Шийка. Копійка. Окрайчик. Гайок. Знайомий. Йорж. Йосип. Кийок.

Той може дати раду, хто зна правду. Роби добре, то й матимеш; посій жито, то й жатимеш. По роботі можно пізнати майстра. Громада великий чоловік. Дружній череді вовк не страшний. Хоч чоловік убогий, та слово його чисте. Не збірай синові худоби, а збери йому розум. Наука в ліс не заведе, а з його виведе. Знайомий чоловік дав Йосипові книгу. Ходім у гайок, там холодок.

Ой на кота воркота,
На дитину дрімота.
Коток буде воркотати,
Дитиночка буде спати.

Діти і гніздечко.

Діти знайшли в саду гніздечко. У йому сиділи молоді пташки. Пташки ще не вміли літати. Діти забрали пташок, принесли додому і показали таткові.

Татко спитав: „Чи добре було б вашій мамі, коли б хто украв вас із хати?“

Діти відказали: „Ні, мама плакала б“.

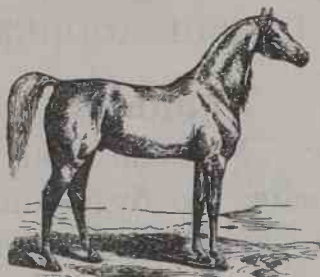
Татко знову спитав: „А вам, чи добре було б тоді?“

Діти сказали: „Ні, і ми плакали б і хотіли б додому“.

Тоді татко сказав: „Таке саме горе буде матері-пташці і сим діткам“.

Діти пожаліли пташок, однесли у сад і посадили у гніздо.

22.

КІНЬ

Івась. Васька. Карась. Сіль. Міль. Кисіль. Колька. Кулька. Кінь. Огонь. Камінь. Півень. Косарь. Комарь. Писарь. Крамарь. Кобзарь. Сіть. Ґетьман. Вість. Користь. Щирість. Мідь. Кузьма. Хлопець. Кицька.

Івась. Улас. Тінь. Тин. Галка. Галька. Гірка. Гирька. Батько. Татко. Лізь на низ.

Сльоза. Льох. Сльота. Сьомий день. Ньоготь. Дьоготь. Стьожка.

Не сунь носа до чужого проса. У чужій кошарі овець не росплодиш. Дніпро—батько. Коли не пиріг, то й не пирожись. Кривда людська боком вилазить. Чужому лихові не смійсь. Лінивий двічи ходить, а скупий двічи платить. Колись і в наше віконце засвітить сонце. Правда і в морі не втопне, і в огні не згорить. З брехні не мруть, та більше віри не ймуть. Коли не коваль, то й кліщів не погань. Хліб усьому голова. Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.

Угадьки.

Казав циган: „У мене три сини, та всі три угадьки. Скаже один, що буде дощ, другий—що буде хмарно, третій—що буде година,—так котрий і вгада“.

Батькова наука.

Батько навчав синів, щоб жили дружно. Сини не слухались його. Він звелів принести віник та й говорить: „Переломіть його!“ Почали сини ламати. Довго силкувались і нічого не могли зробити.

Батько розірвав мотузок на віникові. Віник розсипавсь. Батько звелів ламати по одній стеблині. Сини дуже легко все поламали.

Каже тоді батько: „Коли будете у злагоді жити, ніхто вас не подужа; а коли розрізнитесь, то кожного з вас по одинці так легко буде подужати, мов переломити стеблинку“.

Густий гай—густенький гайок. Моторний хлопець—... Гарна дівчина—... Червона квітка—... Старий дід—... Біла хата—... Сірий кінь—... Легкий човен—... Кислий кисіль—... Малий двір—...

23.

Їжак

Їжа. Їзда. Їздець. Їдець. Рої. Гаї. Краї. Країна. Україна. Київ.

Не на брехні, а на правді світ стоїть. Щоб лиха не знати, треба своїм плугом та на своїй ниві орати. Чужим конем далеко не поїдеш. Україна наша мати. Київ найкращий город на Україні. У рідному краї краще, ніж на чужині. Дай їм їсти! Їду, а не їду. У нашому гаї живуть їжаки.

Баба та чоловік.

Іде баба на базарь. Їде чоловік.
— Сідайте, бабо, підвезу вас!
— Та ніколи, синочку, їхати,—треба поспішатись.

Тіснота.

Їхав чоловік великим шляхом та проїздив поуз верству. Коло верстви дорога була накочена,—він і зачепивсь за верству. От, став тоді та й каже: „Ну й тіснота! Ніде й возомъ проїхати!“

24.

ЗАЄЦЬ

Євген. Єдинак. Своє добро. Вона знає. Він шукає. Сине море. Пізнє жито. Горішнє вікно. Торішнє сіно. Дочаснє діло. Колишнє лихо. Раннє літо. Ллє воду.

Як посієш, так і збереш. Кожен край має свій звичай. Не той убогий, що мало має, а той, що багацько жадає. З чужого добра не забагатієш. Хто дбає, той і має. Будь пан своєму слову. Що маєш казати, те попереду розжуй. Синє море грає. Хай колишнє лихо замовкне тихо. Дитина розіллє воду.

Співачка.

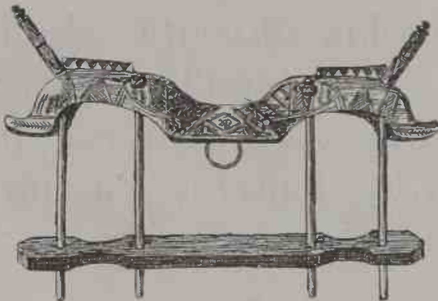
— Та й погано ж ти співаєш, дівко!
— Еге, погано! Хоч погано, так довго.

Сон та дрімота.

Ходе сон коло вікон,
А дрімота коло плота;
Та питає сон дрімоти:
„А де будем ночувати?“
—„Де хатонька теплесенька,
Де дитина малесенька,
Туди підем ночувати,
Дитиноньку колихати“.

Сокира гостра, а коса гостріша. Полотно біле, а сніг біліший. Весна тепла, а літо... Євген моторний, а Ївга... Заєць малий, а їжак... Ти веселий, а брат... Слива солодка, а груша...

25.

ярмо

Яр. Язик. Ягода. Яблуко. Явір. Якір. Ялина. Ярина. Ярмарок. Ясла. Ятка. Ящірка. Ячмінь. Яєчко.

Кося. Орися. Маруся. Льоля. Воля. Тополя. Ягня. Вишня. Яблуня. Яєшня. Зять. Дяк. Дяка. Дядина. Дяківна. Дядько. Ряд. Зоря. Ряска. Рядно. Ряст. Утята. Киця. Полиця. Паляниця. Цяця.

Зілля. Весілля. Коріння. Каміння. Насіння. Шиття. Життя. Перенісся. Волосся. Полоззя. Обіддя.

Маляр. Лікарь. Столяр. Дзвонарь. Школяр. Каламарь. Скляр. Бондарь.

Як дбаєш, так і маєш. Пошануй худобу раз, а вона тебе десять разів пошанує. Краще не обіцяти, як слово зламати. Земля—мати. Наша дума, наша пісня не вмре, не загине. Млин меле—борошно буде, а язик меле—біда буде. Де грошей багацько, там щастя мало. Срібло-злото тягне чоловіка в болото. Порожня бочка гучить, а повна мовчить. Хоч сорочка одна, та щоб біла що-дня. З спання не купиш коня, а з лежі не справиш одежі. Хоч і надів жупан, а все не цурайся свити. Буде каяття, та вороття не буде.

Голодний.

— Мало пирогів!

— Та їж, ненажеро, — оттам на печі повна макітра.

— Еге! я не хочу. Я думав, що нема.

Орачі.

Ой найму я ведмедика за плугом ходити,
А вовчика сіренького воли погонити,
А зайчика маленького передні водити,
Сама піду до господи обідать варити.
Росердився ведмедичок та плуг поламав,
А вовчичок сіресенький воли розігнав,
А зайчичок малесенький ізлякався,
В темні луги, в густі кущі заховався.

Яблуні високі, а явори вищі. Вишні рясні, а груші... Яблука солодкі, а полуниці... Ями глибокі, а яри... Пшениці гарні, а ячмені... Утята голодні, а курчата... Вишні червоні, а порічки... Хустки широкі, а рядна... Ми бідні, а ви...

26.

ЮШКА

Юпка. Юрба. Юрко. Юнак. Юхим. Юн. Каюк. Люде. Людина. Люлька. Колючка. Карлючка. Люшня. Любисток. Ключ. Ключка. Грязюка. Нюхати. Тютюн. Гадюка. Цюця. Дрюк.

Людей питай, а свій розум май. На чужу працю ласий не будь. Силою все віднімеш, та назад не вернеш. Грішми та

одежею не хвались, а хвались правдою та честю. Не питають, чи хутко, але питають, чи добре. Не хвались мудрий мудрістю, а дужий силою. Брехнею світ пройдеш, та назад не вернешся. Як ми робили людям, так і люде нам. Ворога хлібом та сіллю карай. Їж хліб з сіллю та з водою, а живи правдою святою.

Не простий.

-- Не вважайте, люде добрі, що я швець,—говоріть зо мною як з простим.

Швачка.

— Шиєш, дівонько?
— Шию.
— А поротимеш скоро?
— Ось тільки ниточку дошию.

Стрілець.

Стрілець побачив горлицю на дереві і хотів її устрелити. Уже підняв рушницю і націлився, коли якось наступив на гадюку у траві. Гадюка його вкусила. Стрілець каже: „Иншому смерть замишляв, а тепер сам загину“.

Два ведмеді, два ведмеді
Горох молотили,
Два півники, два півники
До млина носили;
А горобчик, гарний хлопчик,
На скрипочку грає;
Гороблична, гарна птичка,
Хатку замітає;
А ворони, добрі жони,
Пішли танцювати;
Злетів крюк, вхопив дрюк,—
Пішов підганяти.

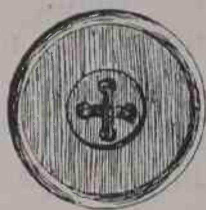
Юшку варять, а хліб... Люшня у возі, а чересло... Лебеді білі, а гуси... Люде уміють ходити, а риба... Ключем одмикають, а сокирою... У люльці тютюн, а в дійниці...

27.

М'ята. М'ясо. Тім'я. Плем'я. Сем'я. П'явка. П'ята. П'ятак. П'ятерик. П'ятниця. П'ятиліток. П'ю воду. Вип'є молоко. Розіб'є миску. В'яз В'язальниця. В'ялий. Кав'яр. В'ю вінок. В'їхав у двір. З'їсти. З'їхати. З'єднати.

Пішли дівки в садочок,
Зав'ють вони віночок:
Із рутоньки, із м'ятоньки,
З хрещатого барвіночку,
З запашного василечку.

28.

Ґудзик

Ґава. Ґанок. Ґуля. Ґудзь. Ґонт. Ґонтина.
Ґирлиґа. Ґніт. Ґрунт. Ґречний. Ґвинт. Гніт.
Ґніт. Гулі. Ґулі. Ґречний. Гречка.

Треба зрізати ґніт у лампі, а то погано горить. Положи ворочок із сиром під гніт. Прилетіли гулі, посіли на люлі. Юрко набив собі на лобі аж дві ґулі. У чабана довга ґирлиґа. Сіра ґава примостилась на гілці. Вийшла дівчина з хати на ґанок. Позастебай жупан на всі ґудзики. Ґонтом криють хати. У нас під дворищем мало ґрунту. Ґречна дівчина. Гречана каша. Залізний ґвинт.

29.

Фарба

Фарба. Форма. Француз. Фурман.
Фарба. Хварба. Филя. Хвиля. Фабрика.

Хвабрика. Федір. Хведір. Фіялка. Хвіялка. Фіцтка. Хвіртка. Фурман. Хурман.

Наш брат Федір заробляє на фабриці. Запашна фіялка виросла під кущем. Одчини фіртку і впусти фурмана. Чого вода каламутна? чи не филя збила? На нашій скрині пооблазила фарба. Він уміє говорити по французькому.

Українська азбука.

Аа Бб Вв Гг Ґґ

Дд Ее Єє Жж Зз

Ии Іі Її Йй Кк

Лл Мм Нн Оо Пп

Рр Сс Тт Уу Фф

Хх Цц Чч Шш

Щщ Ьь Юю Яя

На́голос.

Го́род. Горо́д. Далека доро́га. Дорога́ пшениця. Чотирі козі́. Ко́зи бігали. Дерев'яні бо́рони. Бороні́, Боже! Мала́ Оксана ма́ла бублик. Гірко пла́чу. Плачу́ гроші. Я його не пізна́ю. Пізнаю́ вже тебе́. Знаю тебе́. Прийду до те́бе. Значи́ти. Зна́чити. Украї́на. Украї́нський. Украї́нець. Украї́нка.

Вітер та латка.

Вітер каже: „Гу-гу! сім свит продму!“ А кожушана латка лежить тихенько в кутку та й каже: „А мене не продмеш!“ Тоді вітер як крикне: „Мовчала б уже там, коли тебе ніхто не питає! Тут не за тебе розмова!“

Наша мила Україна—то наш рідний край.
Українська мова—наша рідна мова.

Переписати це і позначити наголоси.

---

1 — один, 2 — два, 3 — три, 4 — чотирі,
5 — п'ять, 6 — шість, 7 — сім, 8 — вісім,
9 — дев'ять, 10 — десять, 11 — одинадцять,
20 — двадцять, 25 — двадцять п'ять.

Читання після азбуки.

1. Кінь та хазяїн.

Байка.

Казав кінь: „Який чудний наш хазяїн! Увесь овес роскидав сьогодня по ниві та ще звелів заволочити його. Краще б мені оддав“.

Прийшла зіма,—дав хазяїн коневі того вівса, що виріс на полі.

2.

Ой у полі могила,
Край могили долина,
Край долини ставочок,
Край ставочка гребелька,
Край гребельки млиночок,
Край млиночка кладочка,
Край кладочки лужечок.

3. Кінь та наймит.

Байка.

Наймит крав у коня овес та й продавав його, а коня що-дня чистив. Кінь і каже: „Коли ти справді хочеш, щоб я був гарний,—не продавай мого вівса“.

4. Два горобці.

Байка.

Два горобці знайшли в дворі колосок, та й почали за його биться. Довго бились, аж поки півень побачив колосок, ухопив його та й поніс.

5. Кізонька.

Ходить кізонька по крутій горі,
Ніженькою як туп, так туп!
З сіренького вовчика сміється:
„Я тебе, сірий вовче, не боюся!“
А в неділеньку рано-пораненьку
Кізоньки як нема, так нема,
Тільки зостались ріжки та ніжки
Та чорнії ратички.

6. Напування.

— Напував ти коня?
— Напував.
— А чом же в його морда суха?
— А води не достав.

7. Приказки.

Звикай до діла змолоду, не будеш знати на старість голоду.

Не радій чужому лихові.

Більше роби, менше говори.

Брехнею світ пройдеш, та назад не вернешся.

Лучче не обіцяти, як слова не держати.

8. Уперті люде.

Їхало двоє селян один одному назустріч та й зачепилися возами. Один гука: „Збий мерщій коня назад, бо мені швидко в город треба!“ А другий на те: „Ні, ти збий, бо мені ще швидче додому треба!“ Довго вони так сперечалися. Їде третій чоловік, почув їх суперечку та й каже: „Кому швидче треба, хай той перший зіб'є назад“.

9. Гороблички.

А в горобейка
Жінка маленька,
Сидить на кілочку,
Пряде на сорочку.
Що виведе нитку—
Горобцю на свитку;
Зостануться кінці—
Горобцю на штанці,
Зостануться торочки,—
Горобцю на сорочки.

10. Загадки.

1. Ой за лісом, за пролісом золота діжа горить.

2. В однім барильці два напиточки, та нема чіпочка, нема дірочки.

3. Біле як сніг, надуте як міх, лопатами ходе, а рогом їсть.

4. Ходе пані по майдані, куди гляне,—трава в'яне.

5. Бігло два пси, позадирало носи.

1. Місяць. 2. Яйце. 3. Гуска. 4. Коса. 5. Сани.

11. Хто витяг?

Байка.

Воли везли снопи з поля, а комарь сидів у одного вола на розі. Віз загруз у калюжі. Воли потягли з усієї сили і таки витягли на сухе. Тоді комарь сказав: „Хвалити Бога, таки ми гуртом витягли“.

12. Хлопець та пташка.

Оповідання.

Кирик побачив на дубі пташине гніздо та й каже: „Ось я тебе піддеру“. Та й поліз на дуба. А бідна пташка в'ється над ним та так жалібно пищить. А Кирик до неї: „Кричи! кричи! Ось я тобі дам гнізда мостити!“

Коли це суха гілка—тріс! та й переломилася. Кирик упав додолу і зламав собі ногу.

13. Вовк та кіт.

Байка.

Вовк утікав з лісу, біг поуз село, побачив на тину кота та й каже: „Котику-братіку, скажи, хто з ваших людей добріший, щоб мене заховав? Бо за мною стрільці женуться“. Кіт каже: „Піди до Петра, —добрий чоловік“.

— Правда, що добрий, та я в його вівцю вкрав,— одказав вовк.

— Ну,—говорить кіт,—то йди до Дмитра,—гарна людина.

— Та він сердитий на мене за гусей.

— Погана справа!.. Ну, то до Семена.

— Боронь, Боже! Та я ж у його теля ззів.

— Ну,—каже кіт,—коли ти такий, що всім шкоди наробив, то хто ж тебе сховає?

14. Качка.

Ой не літай, сіра качко, до озера води пити:
Засідають два стрельчики, хочуть тебе вбити.
Ой як мені не літати до озера води пити:
Є у мені на озері маленькії діти,
В мене діти-малоліти, не здужають в степ летіти.

15. Білка та вовк.

Байка.

Вовк лежав під деревом і спав. Білка стрибала по дереву і впала на вовка. Вовк прокинувсь і хотів її ззісти. Білка почала прохати: „Пусти мене!“ Вовк сказав: „Добре! Я пущу тебе, тільки ти скажи мені, чого ви, білки, такі веселі? Мені завсігди нудьга, а ви все там угорі граєтесь та стрибаєте“. Білка відказала: „Спершу пусти на дерево, тоді й скажу, а то я тебе боюся“. Вовк був не голодний і пустив.

Білка збігла на дерево і відтіля сказала: „Тобі тим нудьга, що ти злий. Тобі злість серце палить. А ми веселі тим, що нам ніколи не хочеться зла робити.“

16. Мама.

Оповідання.

На ярмарку дитина відбилась якось од матері та й плутається між народом. Зблукалося бідне, плаче, бігає, шукає матері. Питають люде у дитини:

— Яка ж твоя мама, дитинко?

А дитина крізь сльози каже:

— Хиба ж ви не знаєте? Моя мама та, що за всіх найкраща.

17. Пісня сироти.

Мати наша, мати!
Де ж тебе узяти?
Хиба тебе мати
Та й намалювати?
Намалюю матір
На божничку въ хаті.
На божничок гляну,—
Матір іспом'яну,
Назад обернуся,—
Сльозами заллюся.

18. Оселъ та соловейко.

Байка.

Казав осел соловейкові: „Гарно ти співаєш, та тільки трохи не довчився. Повчися лиш у нашого півня, тоді краще співатимеш“.

19. Приказки.

Старий віл борозни не попсує.

Пошануй худобу раз, а вона тебе десять разів пошанує.

Хитрий, як лисиця.

Багато, як у зайця хвоста.

Яка пшениця, така й паляныця.

Де верба, там і вода.

20. Свиня під дубом.

Байка.

Ходила свиня лісом, годувалася жолудьми з великого дуба. Наїлася жолудів та й почала підривати корінь у дуба.

— Нащо ти риєш?—каже дуб.—Там моє коріння: як підриєш, то засохну.

— То й сохни!—відказує свиня.—Хиба мені що? мені аби жолуді!

— Та жолуді ж з мене!—каже дуб.

А свиня не слухалась і що-дня рила під дубом яму, аж поки дуб засох.

21. Свято.

— А чому ви, хлопці, не орете?

— Та, лядьку, свято.

— Яке свято?

— Чересло й леміш ізнято.

22. Дід і хлопці.

Дід садив у саду яблуні. Ішли хлопці, побачили та й кажуть старому:

— Нащо тобі ці яблуні? Ти вже старий, а їм ще довго треба виростати. Не ззіси ти з їх ні одного яблучка.

Дід одказав:

— Не все ж тільки собі робити. Як не ззім,—люде після мене ззідять та й спасибі скажуть.

23. Дівчина.

Зацвіла в долині
Червона калина,—

Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай по долині.

Т. Шевченко.

24. Учений син.

Оповідання.

Син учивсь у городі і приїхав на літо до батька на село. Батько й каже: „А візьми лиш, синку, граблі та підемо сіно гребти“. А син одказує: „Я за науками всі мужичі слова позабував. Що то—граблі?“

Батько нічого не сказав, а син пішов двором, ходе, руки назад позакладавши. Коли як наступить на граблі, а вони як піднімуться та лусь його по лобові! Він тоді як крикне: „От прокляті граблі! Як же й здорово б'ються!“

25. Загадки.

1. Біла-білява перед Богом стояла: Боженьку милий! моє тіло рубають, мою кров п'ють.

2. Їхала пані в срібному жупані; як уїхала в сад, не вернулася назад.

3. Живе—чорне, умре—червоне.

4. Чотирі тики, два патики, сьоме замахайло.

5. У піч положу,—мокне, у воду вкину,—сохне.

1. Береза. 2. Риба. 3. Рак. 4. Віл. 5. Віск.

26. Лебідь та гуси.

Байка.

На ставі пишно лебідь плив,
А гуси сірії край його поринали.
„Хиба оцей біляк вас з глузду звів?“
Один гусак загомонів:
„Чого ви, братці, так баньки повитріщали?
Ми попеласті всі, а він один між нас
Своє пиндючить пір'я біле!
Коли б ви тілько захотіли,
Щоб наша бѐседа та разом узялась,—
Ми б панича сього як раз перемастили!“
І завелась на ставі геркотня,
Гусине діло закипіло:
Таскають грязь і глей зо дна
Та мажуть лебедя, щоб пір'я посіріло.
Обмазали кругом—і галас трохи стих;
А лебідь плись на дно і випурнув як сніг.

Є. Гребінка

27. Вівчарь.

Байка

Хлопчик-вівчарь пас вівці і наче побачив вовка та й став гукати: „Рятуйте! вовк! вовк!.“ Люде поприбігали і бачуть: неправда. Зробив він так і двічи й тричи.

Коли це так трапилось, що й справді набіг вовк. Хлопець почав гукати: „Сюди! сюди!... рятуйте!.. вовк!...“ Люде подумали, що вівчарь знову дурить, і не послухали його. Вовк бачить, що йому воля, та й видушив мало не всі вівці.

Хто раз збреше,—удруге не вірять.

28. Чиж і голуб.

Весною чижик молоденький,
Такий співучий, моторненький,
В садочку все собі скакав
Та в клітку якось і попав.
Сердега в клітці рветься, б'ється,
А голуб бачить, та й сміється:
„А що? попавсь?—от тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Мене б оттак не піддурили,
Хоч як би там ловили,
Бо я не чижик, ні... оце!...“
Аж гульк—і сам піймавсь в сільце.
Ото на себе не надійся,
Чужому лихові не смійся!

Л. Глібів.

29. Собака та бублейниця.

Оповідання.

Один собака звик сам ходити на базарь до бублейниць. Хазяїн дасть йому копійку, а він візьме її в зуби та й побіжить на базарь. На базарі собака положить перед бублейницею копійку, а бублейниця дає за те бублик. Так уже й звикли і собака, і бублейниця.

Одного разу бублейниця узяла від собаки копійку, а бублика не дала.

Другого дня собака знову прийшов і положив копійку додолу. Бублейниця хотіла взяти гроші. Собака загарчав на неї.

Бублейниця оступилась, а тоді знову таки хотіла взяти гроші. Собака ще дужче загарчав. Бублейниця кинула йому бублик. Собака вхопив бублик і побіг, а копійку кинув бублейниці.

З того часу собака, що-разу як приходив, не давав копійки доти, поки бублейниця дасть бублика.

30. Загадки.

1. Плету хлівець на четверо овець, а на п'яту особно.

2. Б'ють мене ломакою, ріжуть мене ножакою,— за те мене отак гублять, що всі мене дуже люблять.

3. Годун-годунець сто душ годував; як упав, то й пропав, ніхто кісток не сховав.

4. Ой на горі гай, під гаєм моргай, під моргаєм сапай, під сапаєм хапай.

5. Така я велика, що й кінця не маю; лежу собі тихо, нікого не займаю; тільки мені люде і день, і ніч товчуть груди.

1. Рукавиця. 2. Хліб. 3. Горщик. 4. Голова людська. 5 Дорога

31 Як діти ходили по ягоди.

Оповідання.

Двоє дітей: Василько та його маленька сестра Леся пішли в ліс по ягоди.

Насунули хмари, блиснула блискавка, загремів грім, пішов великий дощ. З хмар лилося мов з цебра, скрізь по землі текла вода.

Діти заховалися під великим дубом. Леся тремтіла, тулилася до брата і казала: „Мені страшно." Василько й самъ трохи боявся, а сестру розважав і казав: „Не бійся,—воно перейде."

Коли це страшенно грюкнув грім, посипалося з дуба гілля, задимило і дуб занявся. Василько вхопив Лесю на руки і побіг з нею з усії сили. Дощ

заплюскував йому очі, а він усе біг. А Леся стисла в руках глечик з ягідьми і трусилася зо страху.

Поки добігли додому,— дощ змочив обох дітей як хлющу. Дала їм мати сухі сорочки і всю одежу. Діти полізли на піч та й поснули там.

Увечері мати їх збудила, каже: „Уставайте вечеряти!“

Діти повставали і бачуть: батько вже за столом, а на столі стоять вареники з тими ягідьми, що вони нарвали в лісі.

32 Бабуся.

Серед гаю, під горою,
Старий дуб стоїть;
З-під коріня того дуба
Криниця дзюрчить.
Дзюрчить-біжить криниченька,
Наповня ставок;
Над тим ставком нахилився
Вишневий садок.
Похилая хатиночка
З садка визира;
В тій хатинці проживає
Бабуся стара.
Сама собі, як мизинець,
Кругом гай шумить.
Полягла трава висока:
Нікому косить.
Чий же то в траві високій
Протоптаний слід?
Носять діти-унучата
Бабусі обід.
Як водиця із-під дуба
У ставок біжить,

Так бабуся з маленькими
Дітьми бубонить.

П. Куліш.

33. Старий собака.

Оповідання.

Був у чоловіка собака Сірко. Поки молодий був, чоловік його жалував, а як постарівся, то він його проганяє, їсти не дає. Пішли хазяї у поле жито косити, а Сірко за ними. Приїхали на поле, чоловік роспріг коня, жінка положила під возом дитину. Сірко хотів лягти біля воза. Жінка вдарила його і прогнала. Ліг Сірко далі од воза та й лежить сумуючи.

Чоловік пішов косити, а жінка в'язати.

Коли це біжить вовк, ухопив дитину та й побіг. А Сірко побачив та за ним, гавкає, рве його, не пуска. Жінка почула, біжить з граблями та й кричить: „Чоловіче! вовк дитину вхопив!.. Ой рятуйте!..“

Чоловік догнав вовка та й одняв дитину.

Каже тоді чоловік до жінки: „Бач, жінко, ми проганяли Сірка, а він якої помочі нам дав! Служив він нам щиро ввесь вік,—будемо його до смерти годувати“.

Так і зробили.

34. Діти на Великдень.

На Великдень на соломі
Проти сонця діти
Грались собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами. Тому к святкам
З лиштвою пошили
Сорочечку, а тій стьожку,

Тій стрічку купили;
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шкапові,
Кому свитку... Одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава.
—Мені мати купувала...
—Мені батько справив.
—А мені хрещена мати
Лиштву вишивала.
—„А я в попа обідала“...
Сирітка сказала...

Т. Шевченко.

Тарас Шевченко.

Народився року 1814-го, 25-го лютого (февраля).
Умер року 1861-го, 26 лютого.
Написав книгу „Кобзарь“.

35. Дві дівчинки.

Оповідання.

Купалася Христя та якось потрапила на глибоке місце та й стала потопати. Кричить вона: „Рятуйте!“

Ніде не було людей, тільки йшла берегом Галя, почула Христю, кинулась у воду та й витягла дівчинку.

Дуже перелякалася Христя, а як трохи відпочила, каже:

— Ми з тобою раз-у-раз сварилися,—он і вчора я тебе штовхнула. Як же се ти кинулась мене рятувати?

А Галя й каже:

— Я не думала про те, що ми сварились, а тільки про те, що ти потопаєш.

А тоді засміялася Галя та й каже:

— А тепер, коли хочеш, то можемо знову сваритися.

Христя й собі засміялася та й одказала:

— Ні, вже годі сваритися! Будемо вірними подругами.

36. Собака на пожежі.

По городах, у великих домах живе по багато людей. Як буває пожежа, там часто зостаються діти в хатах, і тих дітей трудно знайти. бо вони перелякаються, сховаються та й мовчать, а за димом їх не вглядиш.

У англійському городі Лондоні привчили собак витягати дітей на пожарі. Один такий собака врятував дванадцятеро дітей. Його звали Боб.

Одного разу занявся будинок. Приїхали гасії гасити, аж вибіга до їх жінка. Вона плаче і каже,

що в хаті зосталася її маленька дочка. А хата вже за малим не вся в полум'ї. Послали в хату Боба.

Боб кинувсь у хату і сховавсь у диму та в полум'ї. Трохи згодом він вибіг з хати і в зубах ніс дитину за сорочку. Мати кинулась до дочки і плакала з радощів, що дитина була жива.

Гасії гладили собаку та обглядали його, чи не попікся він. А Боб виривався у їх з рук і біг у будинок знову. Гасії подумали, що в хаті ще є дитина, і пустили його.

Боб побіг у хату і скоро вибіг і щось ніс у зубах. Як придивились люде, то всі зареготались: Боб ніс у зубах велику ляльку.

37. Як діти гулялися.

Повибігали дівчатка на вулицю та й кажуть: „Давайте гулятись у маківки!"

Усі поставали парами, поспліталися руками і почали бігати та співати:

Ой на горі мак, мак,
А в долині так, так:
Маківочки, голубочки,
Зійдімося до купочки,
Обернімось так, так!

І всі дівчатка повертаються та й біжать назад.

Коли се й хлопці прибігають та й гукають: „Годі вам бігати! Давайте в сірого кота гуляти!"

А дівчата кажуть: „Не хочемо! Краще у ворона".

Хлопці згодились: „Давайте у ворона. Хто буде маткою?"

Усі крикнули: „Нехай Маруся! А вороном Василь".

Тоді всі поставали один за одним і побралися один за одного. Матка попереду стала.

Ворон Василь почав ловити. Матка обороняла дітей, не пускала руками ворона. А ворон Василь був швидкий і половив усіх.

Ворон посадовив дітей долі, а сам почав палічкою ямку копати. Матка прийшла та й питається: „Вороне, вороне, що ти робиш?“

— Ямку копаю.

— Нащо?

— Окріп гріти.

— Нащо?

— Кашу варити.

-- Нащо?

— Дітей годувати.

А діти кричать „Брехня! брехня!“

Тоді матка каже: Ти моїх дітей не годував, ти їм окропом очі заливав“.

Діти кричать: „Правда! правда!“

Тоді матка каже: „Шугу, діти!“ та й побігла, а всі діти за нею!

38. Хто вона?

Лиха зіма сховається,
А сонечко прогляне,
Сніжок води злякається,
Тихенько тануть стане,—
І здалеку бистресенько
Вона до нас прибуде,
Кому-кому любесенько,
А дітям любо буде.

Л. Глібів.

39. Школа.

Прийшла Катря зо школи. Питається її маленький братік Василько: „Що ви робите в школі?“ Катря відказала: „Ми вчимося читати, писати і лічити“. Питається Василько: „Навіщо ви вчитеся?“ Відказала Катря: „Ми вчимося на те, щоб бути розумними і добрими“.

40. Учітеся!

Учітеся, брати мої,
Учітесь, читайте,
І чужого научайтесь
И свого не цурайтесь.
Не цурайтесь того слова,
Що мати співала,
Як малого повивала,
З малим розмовляла.

Т. Шевченко.

ııı, ııı, ııı, и и и,

ш ш ш, ііі, ннн,

тт, ии, ппп, ттт,

пиши, тини, т,

л л л, л л л л, м м м,

пiт, мини, мипи,

ррр, ррр, р р р р,

уу, тур, рити,

аа, ээ, ааа, эээ,

ее, ххх, лiс, алех,

о о о, а а а, хата,

шана, муха, село.

9-15.

к к к, к к к к, мак,

око, сік, рак, рік,

з з з, лоза, зорі,

зозули, залізо,

ж ж, жар, сажа,

жоржина, жінка

ь ь ь, в в в, лава,

вал, віл, вів, рів.

б б б, баба, риба.
жаба, верба, бір.
д д д, сад, рада.
діди, біда, боуби,
ч ч ч ч, сич, ич, ніч.
щ щ щ, щ щ щ, щ щ
гуща, пуща, щ.
й й й, чай, чайка,
ь ь ь ь, сіль, мідь
ї ї ї їжак, їдець.

є є є є, дає, инє,

я я я, вся, явір, яр,

ю юпка, юрба,

зїсти, м'ята, п'ю,

Ґ Ґ Ґ, Ґава, Ґанок,

ф ф ф, фарба.

а б в г ґ д е є ж з

и і ї й к л м н о

п р с т у ф х ц

ч ш щ ь ю я.

Я Я Я Я

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,

12, 13, 14, 15, 16, 20, 30.

У, С, Л, Й, И, Ц,

Щ, Ч, Л, А, М, Ї, У,

Н, Іван, Андрій,

К, Київ, Україна,

Г, Г, Г, Т, Н, П, Б, Д,

Галя, Полтава,

Дніпро, Богдан,

С, Э, Э, Є, Є, О, О, З, З, Х.

Ж. Ю. Ф. Ф. Я. Я.

Хима, Оленка,

Євген, Зінько, Є,

Р. Р. В. Ґ. Роман,

Василь, Ґніт, Ґ.

А Б В Г Ґ Д Е

Є Ж З И І Ї Й К

Л М Н О П Р

С Т У Ф Х Ц

Ч Ш Щ Ю Я.

До вчителів.

Склав я цю граматку ще року 1888 го, бувши на селі вчителем. Тоді не вільно було друкувати ніяких українських книжок до науки дітям чи дорослим; через те я сам написав усю граматку друкованими літерами та й учив по їй читання й писання свою дитину і чужих дітей, бажаючи, щоб рідною мовою озивалася до їх наука.

Учив я так. Я росказував дітям що то є *згук*, доводив їх до тієї думки, що, вимовляючи слова, вони вимовляють злучені докупи згуки. Тоді брав звичайно слово *оса* і, кажучи його з протягом і заставляючи те саме робити й дітей, доводив їх до того, що вони розділяли слово на згуки. Так я і далі вчив роскладати слова на згуки Добірав я слова так, щоб попереду йшли згуки легші, то б то такі, що їх легше тягти голосом і з'єднувати з другим згуком: *а, о. е, и, і, у, с, з, ш, ж, х, р, л, м,* а тоді переходив до згуків важчих на вимову: *к, п, т,* і т. д.; на при кінці стояли: *є, ї. ю. я,* яко згуки складні і через те трудніші. Діти спершу вивчались роскладати слова на склади й на окремі згуки, потім доходили до того, що з проказаних їм згуків сами складали слова. Все це я робив *з самими згуками, зовсім поки що не говорячи з дітьми про літери.* Одночасно і паралельно з цим діти вчились писати елементи малих, звичайних літер аж поки вивчали все те, що в мене списано на прописях для § 1—8, і могли вже складати з елементів і літери, хоч знов таки ні одної літери ще не знали.

Вся ця попередня робота звичайно робилася днів десять, а як був час, то й тижднів зо два.

На при кінці сієї роботи діти дуже добре розуміли, що слова складаються з згуків, цілком вільно відрізняли один згук од другого і навчалися єднати згук зо згуком у склад. Це останнє було найважніше. Кожен учитель знає, що доброму читанню часом дуже довго заважає те, що діти не

зміють зливати згук зо згуком, а вимовляють кожен згук окремо. Це неминуче буває тоді, коли почати зразу вивчати і згуки, і літери.

Тоді литина повинна одночасно: а) *про згук:* навчитися єднати його з иншими; б) *про літеру*: затямити її форму, затямити, що ця форма відповідає цьому згукові. Таким робом увага в дитини розбивається між двома річами: між *згуком* і *літерою;* коли ж попереду робити з самими згуками, то *вся* увага в дитини повертається тільки *на одну першу* половину праці (згук), а через те діло краще робиться.

Часом учителі, хотівши яко мога швидче почати алфавит, скоротчують цей перший період науки, зменшуючи його й до двох-трьох днів. Звичайна річ, — можно й так, і моя граматка дає змогу вчити по їй і таким способом. Я тільки думаю, що поспішившися з початку, все одно потім забаришся на тій мороці, яку матимеш із дітьми, привчаючи їх зливати згуки, а не обривати кожен окрѐмо.

Після цього вже я починав учити самого читання, а разом і писання літер. Перші шість літер: *о, с, а, х, л, м* я вивчав звичайно на рухомому алфавиті з великими літерами; після того я вже брався до книжки. Звісно, можно се робити й инакше: то б то просто почати з книжки.

До кожної літери дано в цій книзі малюнок. Діти називають намальовану річ, тоді це назвище мусять прочитати в підписові і дуже легко сами находять нову літеру і знають як її треба вимовляти.

Кожну літеру, яку діти вивчали, вони зараз же навчались і писати: за для цього діла вони вже були готові, бо попереду навчилися писати елементи тих літер. Через те читання й писання не тільки одне одному не заважало, а навпаки—запомагало одне одному, робило науку розумнішою, інтереснішою учневі. (І в сій книзі я прописі свої впорядкував так, щоб вони пасували до порядку параграфів).

Робилося так: учень навчався писати чергову літеру, потім списував слова з книги, а далі й під диктант писав

деякі слова й фрази. Звичайно зоставався ще час і на те, щоб вивчати елементи великих літер, і діти навчалися писати елементи сих літер раніше, ніж кінчали алфавит.

З § 11-го я даю в сій книзі окремі письменні роботи граматичного характеру; їх надруковано в кінці кожного параграфу, і вони зрозумілі вчителеві без поясненнів: замісто цяток діти повинні поставити ту граматичну форму, якої там треба. Це зацікавлює учнів і привчає їх свідоміше порядкувати мовою. Коли б же їм важко було (а надто спершу) підшукувати ті слова, які треба ставити замісто цяток, то вчителеві доведеться кожну таку роботу зробити з дітьми попереду на словах.

Літери в граматці я поставив таким порядком, щоб поперед усього йшли легші до вимови згуки,— це особливо важно тоді, коли вчитель схоче скоротити перший період науки (роскладання слів на згуки без літер); звичайно, що разом з тим я дбав і про те, щоб цей порядок міг дати досить матеріялу до читання. Через те з першими ж шістьма літерами маємо зразу до читання 14 слів і 10 фраз; сьома літера дає вже сама 5 слів і 17 фраз і т. д.

Я взяв *повний* український алфавит з 33 літер, то б то: всі ті літери, якими тепер пишуться слова української мови, не викидаючи й літери Ґ, без якої нема змоги обійтися. Правопис, яким написано мою граматку,—той самий, яким пишуться тепер мало не всі вкраїнські часописи й книги і який приняла для „Словаря украинскаго языка“ Российська Академія Наук. Для людей, які не знають добре вкраїнського правопису, скажу тут ось що:

1. Літера *е* вимовляється твердо, як московське *э*, а літера *є* м'ягко, як московське *е* або *ѣ*.

2. Літера *и* вимовляється середнє між *ы* та *и* московськими, а літера *і* зовсім м'ягко, як *і* в московській мові.

3. Літера *ї* вимовляється як *йі* (моїх=мойіх)

4. Поєднання літер *йо* та *ьо* становляться замісць *ё* (його, сльози).

5. Літера *г* вимовляється як латинське *h*, а *Ґ*—як латинське g—(тяжкий гніт, у свічки ґніт); через те, що по друкарнях поки що не стає літери *Ґ*, пишуть часом по книгах *кг* (кгніт), але се погано до читання, а надто дітям.

Після алфавиту я даю окремий параграфик, щоб навчити дітей що є наголос; між иншим, учителеві треба подбати, щоб діти не калічили нашого національного назвища*).

Про матеріял до читання не буду багато говорити: я силкувався давати матеріял цілком дітям зрозумілий, йдучи од легшого до важчого, і інтересний змістом. Після алфавиту є невеличка читанка,—мені здається, її досить, щоб дитина запанувала над технікою читання. Усі вірші, під якими нема авторового підпису,—народні; загадки й приказки теж усі народні; з прозових оповіданнів частина народні, всі ж инші я написав умисне для сієї граматки або на байкові та инші сюжети, або й зовсім на нові.

Б. Грінченко.

---

*) У нас інтелігенція стала тепер вимовляти Укра́їна, укра́їнський укра́їнка—з наголосом на другому складі. Це робиться під впливом московської мови, бо там замісць *ї* говориться *й*: *Украйна*, тим то й наголос перейшов на *а*; у нас такий московський наголос стрівається (яко *licentia poetica*) в віршах, але се неправильно, і треба пильнувати, щоб діти вимовляли з наголосом на третьому складі: Украї́на, украї́нський і. т. д.

„Видавництво Вік“.

Склад видань у книгарні журнала „Кіевская Старина“
(Киів, Безаківська, 8).

Народні видання.

Кониськый. У тиснои бабы. К. 94. ц. 5 к.
Днипрова Чайка. Хрестонось. К. 96. ц. 5 к.
Оповидання про давнє. К. 96. ц. 5 к.
Дзвонарь. Сужена. Надіи. Оповидання. К. 97. ц. 5 к.
Шулика. Де знайшовъ, де загубывъ. Черк. 97. ц. 5 к.
Карпенко-Карый. Сто тысячъ. Черк. 98. ц. 8 к.
Карпенко-Карый. Розумный и дурень. Черк. 98. ц. 8 к.
Левицькый И. Прыятели. Черкасы. 99. ц. 5 к.
Гребинка Е. Иванъ Золотаренко. Черк. 99. ц. 5 к.
Береженого Богъ береже (оповидання селянына про скотську чуму). Черк. 99. ц. 3 к.
Авраменко. Ризачка або дизентерія (розмова ликаря зъ селянамы). Черкасы 99. ц. 2 к.
И. Мыронъ (Франко). Абу-Каземови капци. Казка. Черкасы. 99. ц. 5 к.
Кониськый О. Я. Грошолюбка. Черкасы 1900. ц. 5 к.
Карпенко-Карый. По-надъ Днипромъ. Черк. 1900. ц. 10 к.
Шевченко Малый кобзарь. Черкасы. 1900. ц. 5 к.
Карпенко-Карый. Бурлака. К. 1900. ц. 7 к.
Левицькый И. Баба Параска та баба Палажка. К. 1901. ц. 4 к.
Кониськый О. Я. Млынъ. Оповидання. К. 1901. ц. 3 к.
Кулишъ. Про злодія у с. Гакивныци. К. 1901. ц. 3 к.
Ив. Франко. Лесышына челядь. Малый Мыронъ. Грыцева шкильна наука. К, 1901. ц. 4 к.
Г. Сенкевичъ. Музыка Янко. К. 1901. ц. 1½ к.
Кукулевськый О. Оповидання про жыття Кобзаря. К. 1901. ц. 2 к.
Кулишъ. Хмельныщина. К. 1901. ц. 15 к.
Яновська. На синожати. Жартъ. К. 1901. ц. 4 к.
Карпенко-Карый. Хазяинъ. Комедія К. 1902. ц. 10 к.
Шевченко Т. Катерына. К. 1905. Цина 2 к.
Левицькый М. За Колінвщины. Оповидання. К. 1903. Ц. 5 коп.
Буря на мори. Оповидання. К. 1903. Ц. 7 коп.
Мырный. Лыхый попутавъ. Оповидання. К. 1903. Ц. 5 коп.
Левицькый Ив. Рыбалка Панасъ Круть. Оповидання. К. 1903. Ц. 5 к.
М. Левицькый. Въ клуни. Жартъ. К. 1903. Ц. 5 коп.
Кузьменко Петро. Не такъ ждалося, та такъ склалося. Оповидання. К. 1903. Ц. 2 коп.
Мордовець Даныло. Старци. Дзвонарь. Оповидання. К. 1903. Ц. 4 к.
Гринченко Б. Безъ хлиба. Оповидання. К. 1903. Ц. 3 к.
Гринченко Б. Хата. Оповидання. К. 1903, Ц. 4 коп.
Бордулякъ Т. Бидный жыдокъ Ратыця. К. 1903. Ц. 5 коп.
Марко Вовчокъ. Кармелюкъ. К. 1904. Ц. 10 коп.
Марко Вовчокъ. Сестра. К. 1904. Ц. 10 коп.
300 найкращыхъ укр. писень. К. 1904 Ц. 20 коп.
Панасъ Мырный--Морозенко. К. 1904. Ц. 8 коп.
Франко—Безъ праци. Казка. К. 1904. Ц. 12 коп.
Марковычъ.—У наймы. К. 1904. Ц. 7 коп.
Кобрынська.—Выборець. К. 1904. Ц. 7 коп.
Рыльськый. Про херсоньски заробиткы. К. 1904. Ц. 10 коп.
Мижъ хмарамы сонечко. К. 1904. Ц 10 коп.

46. Щаслывою стежкою. К. 1904. Ц. 10 коп.
47. Глибивъ. Байкы. К. 1904. Ц. 20 коп.
48. Днипрова Чайка.—Чудный. К. 1905. Ц. 7 коп.
49. Шевченко Т.—Думкы та писни зъ Кобзаря. К. 1905.
50. Шевченко Т.—Назаръ Стодоля. К. 1905.
51. Коваленко. Гр.—Якъ мы боронылыся одъ холеры. К. 1905. Ц. 2 коп.
52. Чередныкъ и дивчына. Київ, 1905, Ц. 8 коп.
53. Олександеръ Македонськый. Київ, 1906. Ц. 8 коп.
54. Конощенко. Українські пісні. 3 сотня. К. 1906.
55. Який бувае державный ладъ. К. 1906 Ц. 8 коп.
56. Як жив український народ. Коротка історія України. Ц. 3 коп.

Викъ. Збірник творів українськихъ письменників од Котляревського й до останніх часів. Т. I—поезія (видання друге з одмінами й додатками), т. т. II и III—проза. З портретами письменників 505+586+568. У Київі 1902. Ціна за кожний том 2 руб., на велен. папер. 3 руб., на слоновому—4 руб., в оправі на 1 руб. дорожче.

Литературный збирнык, зложеный на спомынъ про Ол. Кониського. Стор. 401. У Київі. 1903. Ціна 2 руб.

На вичну пам'ять Котляревському, збірник присвячений I. Котляревському. У Київі. 1904 Стор. 510+X.—Ц. 3 руб. 50 коп.

Мирный Панас. Кныжка перша творивъ. Стор. 445. У Київі. 1903. Ціна 1 руб. 25 коп., на кращому папері—1 руб. 75 коп.

„ „ **Кныжка друга творивъ.** Стор. 475. У Київі. 1905. Ціна 1 руб. 50 коп., на кращому папері 2 руб.

Коцюбинський М.—Оповидання, т. I. У Київі. 1903. Стор. 431.—Ціна 1 руб. 50 коп., на кращому папері—2 руб.

Гринченко Б. Пысання, т. I и II. У Київі. 1903 и 1905. Ціна за том 1 руб. 50 коп., на кращому папері—2 руб.

1.—2. **Шевченко. Повисти,** т. I и II К. 1901. Ціна за томъ 40 коп., на кращому папері—70 коп.

3.—**Свидныцькый. Люборацьки.** К. 1901. Ціна 65 коп., на кращому папері 80 коп.

4.—**Руданськый. Творы,** т. I. К. 1902. Ціна 50 коп. і 70 коп.

5.—**Крымськый. Изъ повистокъ и ескизивъ.** Звеныгородка. 1904. Ціна 50 коп.

6.—7.—**Марко Вовчокъ. Народни оповидання,** т. I и II. 1902. Ціна за томъ 50 і 75 коп.

8.—**Крымськый. Пальмове гилля.** Звеныгородка. 1902. Ціна 50 коп

9.—**Чернявськый М. Зори,** поэзіи. К. 1903. Ц. 65 и 85.

10.—**Бордулякъ. Оповидання.** К. 1903. Ц. 75 и 1 р. 25 к.

11.—12—**Франко Ив. Збирныкъ творивъ, т. I и II. Въ поти чола** К. 1903. Ц. за том 65 и 85 к.

13.—**Грушевськый М. Оповидання,** К. 1904. Ц. 35 и 65 к.

14.—**Глибивъ Л. Творы,** К. 1904. Ц. 75 и 1 р. 25 к.

15,—**Стефаныкъ В.—Оповидання,** СПБ. 1904. Ц. 65 и 85.

16.—**Франко Ив.—Збирныкъ творивъ, т. III. Борыславськи оповидання.** К. 1905. Ц. 65 и 85

17.—**Яновська. Оповидання,** К. 1905. Ц. 75 і 1 р. 25 к.

18.—**Є. Гребінка,** Українські твори. К. 1906. Ц. 25 і 35 к.

Ціна 15 коп.